

Emíre Khldayer

Arabský svět.

jiná planeta?

MLADÁ FRONTA

EMÍRE
KHIDAYER

Arabský
svět
– jiná planeta?

MLADÁ FRONTA

© Emíre Khidayer, 2011
Illustration © Emíre Khidayer, 2011
Photography © Emíre Khidayer, Edgar Jarúnek, 2011
Translation © Olga Marčeková, 2011

Věnuji dvěma mámám.
Mojí a Ildikó.
I za to, že se silou své vlastní vůle
dokázaly vymanit z nepřízně života.

Za cenné připomínky, komentáře a příspěvky
děkuji mé egyptské přítelkyni
Narmín as-Sirsí a Edgaru Jarúnkovi.

ÚVOD

Jaký je arabský svět doopravdy? Jak to tam vypadá? Jaké jsou vztahy mezi muži a ženami? Musí být každý Arab muslimem? A je vůbec možné naučit se arabsky? Má každý Arab čtyři ženy? Jsou všichni muslimové náboženskými fanatiky? Odpovědi na tato témata přibližuji v knize, která zahrnuje mé pohledy a zkušenosti z víceletého působení v arabských zemích. Mnohé věci týkající se konkrétní problematiky zobecňuji, některé naopak zdůrazňuji, vyjadřuji se k nim a zároveň připojuji vlastní zážitky, které doplňují tuto mozaiku. Budu se věnovat jenom arabským zemím, i když náboženská dimenze přesahuje tento rámec. Proto občas použiji širší – arabsko-muslimský – pojem, který ovšem bude v rámci kontextu dostatečně zřejmý.

Pojem „arabský svět“ evokuje u většiny Evropanů nepříjemný pocit vytvořený z obrazů z běžného života. Tyto obrazy jsou propojeny negativní zkušeností s teroristy, náboženskými fanatiky, s nestálými konflikty, degradovaným postavením žen.

Temnou stranu „arabského světa“ známe z médií, amerických politických filmů nebo autobiografických knih typu Bez dcerky neodejdu. Nepříjemný pocit vynořující se vyslovením slova „Arab“ je tedy reálný. Sama dobře vím, že se vyprávění v mnohém shodují se skutečností.

Vzhledem k tendenci médií zjednodušovat informace, a tím tedy i ruku v ruce zkreslovat nebo ještě více zdůrazňovat – hlavně negativu –, považuji za potřebné nabídnout informace, které komplexněji vyjadřují myšlení a chování Arabů a zároveň fungování jejich společnosti.

Tato „společenská rukojet arabského světa“ je napsaná z pohledu člověka, který mezi nimi žil několik let. Nabízím to, co najdete jen někde a útržkovitě, respektive ani nenajdete, jenom když to zkusíte na vlastní kůži, jsouce předtím poučení o finesách této společnosti.

Máte v rukou knihu, jaká na slovenském i českém trhu dosud neexistovala. V takto zhuštěné podobě o zásadních aspektech současné arabské společnosti jsem nic podobného na svých cestách po arabském světě i po Evropě nenalezla. Informace tohoto charakteru chybějí. Já píši o tématech, která nás, Evropany, zajímají nejvíc a jsou pro nás prvořadými. Uvádím konkrétní zážitky na konkrétní témata. Jde o extrakt ze skutečného života. Skutečného, protože teorií, jak by to mělo vypadat, vybraných z náboženských dogmat a představ, bylo vždycky dost. Pronikly i na Slovensko a do Čech, ale hlavně do západní Evropy.

Knihu jsem koncipovala tak, abyste si ji mohli přečíst za večer či dva, aby ve vás zanechala reálný obraz arabské společnosti – bez iluzí a představ. Abyste věděli, co vás může potkat, na co narazíte. Je to obraz jiné kultury.

Arabskou kulturu nevnímám jako dobrou nebo špatnou – je jednoduše jiná. Proto pojmenovávám arabský svět jinou planetou. Knihu nabízím v podobě, ke které jsem dospěla na konci první dekády třetího milénia. Je napsaná nepředpojatě, odlišuje se od mých vlastních iluzí a očekávání, se kterými jsem před lety vstupovala do tohoto světa. Časem, po zkušenostech a zážitcích (hezkých i špatných), se mi postupně dostávala arabská společnost – nebo spíše jednotlivé společnosti – do pravého světla. Bez pozlátka, bez závoje, obnažená s dobrým srdcem a s vědomým vytvářením omezení sebe sama, ale i druhých. A to ve snaze často posouvat věci do jiné roviny, aby vypadaly tak, jak vypadat mají.

Kromě toho, že mi takováto kniha chyběla v knihovně světa, chyběla mi i se zobrazením pocitů ženy, která v arabském světě přichází do kontaktu hlavně s muži. Pocity, přístupy, pohrdání nebo otevřenost, ochota i necitlivost mužů hezky zapadají do celkového rámce arabské společnosti a projevíly se i ve vztahu ke mně. Byla jsem součástí tisíců různých cílených nebo nechtěných společenských vztahů. Příjemných i nepříjemných, na které vzpomínám ráda i s hořkostí. Ale všechny mám v sobě uložené. Vybrat z nich mohu dle jména osoby, názvu země i konkrétní situace. Stačí jenom otevřít ten správný šuplík.

Tato kniha se hodí i těm, kteří mají zájem o jiné kultury. A takových je na Slovensku i v Čechách hodně. Chybí obchodníkům, turistům, studentům orientalistiky i ženám nadšeným ze všeho arabského, a tedy nového, jejichž citový život plamenně rychle zachvátí černooký přitažlivý muž, a ony pak s lehkostí přecházejí na islám. Chybí i lidem, kteří se do arabských zemí chystají vycestovat za prací.

Tím, že jste po ní sáhli, chybí i vám.

Vím, že se do této knihy všechno nevešlo. Proto jsem napsala volné pokračování pod názvem Život po arabsku, kde rozebírám tradice mužské i ženské módy a zahalování žen, témata dopravy, cestování a vízových specifikací, dále hygienu, kulturu bydlení či formy zábavy. Nosnými tématy jsou náboženské a rodinné svátky.

KDE ŽIJÍ ARABOVÉ?

I když dnes v souvislosti s jasmínovou revolucí v Tunisku a arabským jarem rozšířeným dokonce i za hranice arabského světa je existence a rozložení arabských zemí již známější světové veřejnosti, přece jen jsem se donedávna potýkala s problémem zařadit zemi z tohoto regionu na její pravé místo.

„Ty jsi odtud?“ Na tento dotaz mnoha našinců jsem si zvykla tvářit se, že nechápu. Poťouchle jsem se ptala: „Co tím myslíš, odtud?“ ve snaze navést k upřesnění dotazu. Mé jméno bije do očí každému a je zřejmé, že slovenské není. Většina z nás (a Arabové všichni, téměř bez výjimky) nezvládla rozlišování fyziognomie různých národů. V podstatě je to všude ve světě stejné, tak se tím už nezatěžuji. Přece jen mi ale nedá to „odtud“. Přišla jsem na to, že důvodů na tento dotaz je více. Někteří se mě takhle ptají, protože tuší, že jsem „odtud“, a aby se nedotkli něčeho pravděpodobně citlivého, ptají se oklikou. Jiní, a zároveň většina, tuší, že mám něco společného s blíže neurčenou exotikou, ale nemají jasno v tom, co všechno se „tam“ nachází, a tímto způsobem to chtějí zaretušovat. I toto je jeden z důvodů existence této knížky. Pro „odtud“ začínám svým oblíbeným geografickým základem, abychom nebyli jako jistá – i když milá – egyptská cestující ve vlaku z Luxoru do Káhi-ry, která překvapeně vykřikla: „Vy mluvíte tak, jak mluvíme my!“ a pro kterou snad existovalo jenom „my“ a pak „všichni ostatní“.

Země „západu slunce“

Přibližně ve středu arabského světa, na severovýchodě Afriky, se rozprostírá snad každému známý Egypt. Na západ od něj leží země Severní Afriky, které se nejen v arabském světě, ale i v geopolitické terminologii označují jako Maghrib. Slovo al-maghrib znamená v arabštině „západ

(i slunce)" a v užším smyslu je označením Maroka. Oceán a moře, zelené planiny a věčná poušť řadí tuto zemi bájného Atlasu k turistickým skvostům. Výjimečnost Maroka podtrhují v magickém městě Fez nejstarší koželužny na světě a existence jednoho z nejstarších stromů na světě – arganu, který roste jenom v této zemi a jehož olej se využívá v kosmetice, zdravotnictví a potravinářství. Pod širším pojmem Maghrib se kromě Maroka ukrývá i Alžírsko, Tunisko, méně známá Mauritánie, Západní Sahara, kterou Maroko považuje za integrální součást svého území, a většinou i Libye.

Od 9. 7. 2011, kdy se rozdělil Súdán, se Alžírsko stalo největší africkou zemí. V současné době se nám, kromě krvavých bojů mezi fundamentalisty a vládou s bilancí 200 000 mrtvých, spojuje s hudebním stylem „rai“, který zní v písni Desert Rose od Stinga, nazpívané spolu s Alžířanem Chebem Mamim.

Mauritánie je jednou ze zemí, kde se ještě i v dnešní době nepovedlo vymazat otroctví. Mauritánie je ale spíše známá tím, že jejím územím procházela rallye Paříž–Dakar. Ze zemí Maghribu je pro nás asi nejznámější a zároveň geograficky nejbližší Tunisko, mimořádně oblíbený cíl dovolených. Z novodobé historie právě zde, doslova i do písmene, vzplanula jasmínová revoluce, která položila základ arabským revolucím. Libyi zase známe díky plukovníku Muammarovi al-Kaddáfímu, figurce, která již čtvrtou dekádu intenzivně přitahuje a dráždí pozornost celého světa. Tato významná africká země sehrávala důležité místo i během 2. světové války. Díky posledním událostem poznáváme i části džamáhírie – Tripolitánii a Kyrenajku. Všechny země Maghribu se vyznačují tím, že jejich původním obyvatelstvem jsou Berbeři, kmeny obydlující vnitrozemí. Nejznámějšími z nich jsou Kabylové a Tuaregové. Zajímavostí je, že mnozí z Berberů mají modré nebo zelené oči a blond nebo zrzavé vlasy, za které vděčí pravděpodobně svému původu odvozanému z lidu zvoncových pohárů, předchůdce únětické kultury. Migrací ve staré Evropě asi 2 500 př. n. l. jedna část zvoncového národa opustila Evropu a osídlila severní Afriku. Je tedy možné, že geny z okolí Prahy přebývají do dnešních dob v obyvatelích severní Afriky, proto jsou nám bližší než jiné africké či asijské národy.

Arabská Afrika

„Kdo se napije vody z Nilu, už nebude chtít jinou.“ Říše faraonů, pyramid, kriminálka Smrt na Nilu nebo bakšiš se nám neodmyslitelně spojují s Egyptem. V minulosti legendární země je v kurzu i v současnosti. Moje první arabská země. I když mi v ní překáželo ledacos, do Egypta se vždy vracím s radostí. Stopy faraonů nese i „země černých lidí“, tedy Súdán, přesněji dnes již jeho bývalá severo-střední část. Země nejlepších grepů na světě, súdánského bobu, tedy arašídů, a stále existujících karavanních cest po hlavní trase Darb al-arbaín, cestě čtyřiceti dnů. Významným novodobým momentem bylo jeho mírové, i když ne sametové rozdělení 9. 7. 2011 na Súdán a Jižní Súdán. Bývalý africký velikán mísil v sobě různé světy: arabský spolu s islámem a africký s převážně křesťansko-animistickými vyznavači ještě se silnějším rysem kolektivního myšlení než jeho severní soused. Životodárcem Egypta a Súdánu je Nil a podle tvaru na soutoku Bílého a Modrého Nilu, který připomíná chobot, se tak také jmenuje i hlavní město Súdánu – Chartúm.

K arabské Africe se přiřazují – i když jejich obyvatelstvo arabské není – i téměř neznámé Komorské ostrovy, pak další obrovská africká země – Čad, dále země Afrického rohu jako Džibutsko a nakonec dlouhodobě nestabilní a polorozpadlé Somálsko, ze kterého je dnes více států, autonomních či samovyhlášených bez mezinárodního uznání jako Somaliland a Puntland. V každém případě velvyslanec Somálska v Egyptě a u Ligy arabských států je snad nejdéle fungujícím velvyslancem v Káhiře, více než 25 let. Přežil různé vlády i bezvládí, a tak přežívá i nadále.

Úrodný půlměsíc

Oblast úrodného půlměsíce zahrnuje nearabský Izrael, Palestinu, Jordánsko, Libanon, Sýrii a možno k nim přiřadit také Irák, i když jej jeho mnohé rysy vyčleňují od zbylých zemí oblasti. I tuto skupinu zemí, tak jak v případě zbylých regionálních celků, spojují

velice podobné místní dialekty. Právě obchodníci z této oblasti jsou považováni za nejšikovnější z celého arabského světa. Jordánsko je známé svojí perlou Petrou, Mrtvým mořem a místy zmíněnými v Bibli. Země je pojmenovaná po řece Jordán, jejíž jižní část tvoří hranici mezi Jordánskem a Izraelem a pak Západním břehem, tedy Palestinskou samosprávou.

Sýrii proslavila královna Zenobie z Palmýry, damascénská ocel a potištěná tkanina z hedvábu nebo lnu pojmenovaná podle nejstaršího trvale osídleného města na světě a dnešního hlavního města – Damašk.

Označení Libanonu jako Švýcarsko Východu je už minulostí. Avšak země se po letech občanské války, za kterou stál boj mezi islámem a křesťanstvím, dokázala poměrně rychle postavit na nohy. Pomáhá jí v tom i obchodní duch, který staví Libanonce na nejvyšší příčku v rámci arabských finančních kruhů. Tato nádherná země pozůstatků cedrových hájů je známá, kromě možnosti koupat se jeden den v moři a zároveň si i zalyžovat, diskotékami a kvalitními víny vyhledávanými v celé oblasti.

Celá Levanta je poseta pevnostmi ještě z dob křížáckých válek, které nám připomínají trpkost a „paradoxnost“ chuti po moci v rámci náboženství. A bitvy pokračují. Z moderní historie jsme každodenními svědky konfliktů Izraele s Palestinou, které zevšedněly celému světu do takové míry, že jsme již vůči nim apatičtí. Palestina do dnešního dne bojuje za svoji suverénnost a uznání Východního Jeruzaléma za své hlavní město. Palestinské Jericho jako nejstarší osídlené město na světě oslavuje v této době svých 10 000 let. Města Jeruzalém, Betlém, ale i celá oblast Izraele a Palestiny neboli Svatá země jsou do našich buněk vtěsnávány odmala, ať už jsme v blízkém či vzdálenějším spojení s kterýmkoli ze tří hlavních náboženství – judaismem, křesťanstvím nebo islámem.

Tím, že Irák už staletí hraničí s indoevropským, a tedy nearabským Íránem, došlo k promíchání obyvatelstva, což způsobilo, že irácký dialekt arabštiny má úplně jiný ráz než zbylé arabské dialekty. Na severu Iráku žijí Kurdové, kteří mluví – podobně jako Íránci – indoevropským jazykem. Irák, z historie známý jako Mezopotámie, má na svém území mnoho památek ze sumerské, babylonské, asyrské a jiných starověkých kultur. V novodobé historii se Irák řadil

mezi arabské země s nejvyšší úrovní vzdělanosti. Vzdělanost, obrovské zásoby ropy, nejlepší datle na světě, úrodná půda plus rozumný vůdce mohli z Iráku udělat jednu z nejbohatších zemí na světě. Kdyby...

Perský, nebo Arabský záliv?

Ted' se přesuneme do pravé Arábie! Do samého srdce arabského jakož i muslimského světa, do země, která jako jediná na světě odvozuje svůj název ze jména vládnoucího kmene. Mluvíme o Saúdské Arábii, která je největší zemí arabské strany „Zálivu“, respektive Arabského poloostrova. Země nejvzácnější relikvie celého islámu – Černého kamene vsazeného do kamenného relikviáře, který byl před nástupem islámu místem pohanských rituálů. Země, kde jako v jediné nemohou ženy řídit auto, kde muži chodí do mužských a ženy do ženských obchodů, kde se mužsko-ženské vztahy pod nábožensko-společenským tlakem zvrhávají do nepřirozených podob. Protože se v arabském světě na označení těchto zemí používá název chalídž, tedy v překladu „záliv“, budu ho používat i já, protože je kratší a výstižnější. A to i ve srovnání s názvem GCC (Gulf Cooperation Council), což jsou země Rady pro spolupráci v Zálivu, něco jako EU v Zálivu. Samozřejmě, že mluvím o Perském, arabsky Arabském zálivu. Název „Perský“ pochází ještě z dob, kdy byla Perská říše významnou světovou velmocí a o Arabech jako souhrnném etniku ještě nebylo ani slyšet. A které země ho tedy tvoří? Kuvajt, Bahrajn, Katar, Spojené arabské emiráty, pro které budu používat zkrácenou verzi Emiráty, dále Omán a již uvedena Saúdská Arábie. Země známé svým ropným i plynovým bohatstvím, tradičními konzervativními vztahy a méně známé velkým počtem gastarbeitrů. V minulém režimu se ani nezmiňovaly, protože jsme s nimi neměli navázané diplomatické styky. Navíc se jejich moderní státnost datuje od sedmdesátých let 20. století, kdy začaly vznikat.

Bahrajn a Omán patří k těm méně bohatým, kde dokonce i leštič bot může být z řad místních občanů. Omán je nádherná, turisticky panenská země s příjemnými obyvateli. Na cestování jako stvořená! V minulosti mu

patřil Zanzibar, proto má část Ománců černé zbarvení pokožky a africké rysy. Začarovaná města, kadidlovníkové háje a starodávný zavlažovací systém formou faladžů, tedy obezděných kanálů, přenesou vnímavého návštěvníka jediného arabského sultanátu do téměř pohádkové roviny.

V Bahrajnu zase na každém rohu číhají hroby a hrobky ještě z dob dilmunské civilizace. Působivé jsou mohyly v Sáře, stovky až tisíce jsou jich nalepených jedna na druhou. Dostat se do Bahrajnu po cestě je skutečným zážitkem! Musíte překonat 25 km dlouhý násyp krále Fahda ze Saúdské Arábie nad vodami Perského zálivu. Ve světle politických událostí arabského jara pronikla pověst o Bahrajnu i za hranice regionu, když vypukly nepokoje mezi šííty a sunnity. Nejen násypem, ale i vysláním batalionu Saúdská Arábie demonstrovala provázanost s tímto ostrovním státečkem. Završila ji sňatkem mezi oběma vládnoucími rody.

Emiráty jsou turisticky nejprestižnější destinací. Závodí, kdo z nich postaví bizarnější a nákladnější budovu ve vzduchu nebo pod vodou. Jednoznačně je třeba ocenit to, že jako první země z ropných magnátů využila peníze z ropy k investicím do jiných oblastí a marketingově zapracovala na tom, že jméno Emiráty se třpytí všude, kde se vzpomene.

Z Kataru s obrovskou zásobou zemního plynu se postupně stává úspěšný ministát ve světě byznysu a vládou podporovaná televizní stanice al-Džazíra má vliv na politické dění v celé této části světa. V souvislosti s Kuvajtem nám zarezonuje irácká invaze, zapálení ropných vrtů a chundele dýmu nad celým Zálivem, československá protichemická jednotka, jakož i dluh Iráku vůči Kuvajtu, který mu ropný emirát ani po vyplacených kompenzacích zatím nedokázal velkoryse odpustit. Čistá a navoněná ministerstva, přitažlivé pracovní příležitosti pro Slováky a Čechy, kuvajtští pacienti a lidé na dovolené v našich lázních – i tohle nám připomíná strategický ministát této oblasti.

Pro zeměpisnou blízkost se zeměmi Zálivu, tj. výskyt na Arabském poloostrovu, doplňují Jemen právě sem. Jemen alias historická Arabia Felix se slavnou královnou ze Sáby dnes patří mezi nejchudší země světa s vysokým indexem porodnosti a za svoji chudobu může „děkovat“ i mírné droze – kátu. Obecně zneužívané postavení žen

v Jemenu a Saúdské Arábii řadí tyto země z hlediska otevřenosti společnosti ještě do středověku. Větší integrace se světem by jim pomohla posunout se na jinou úroveň myšlení, aby tak dokázaly respektovat lidskou důstojnost jako takovou.

Některé arabské země se v politické a geografické terminologii označují jako Blízký východ. Jedná se o syrsko-palestinskou oblast, Egypt a Irák. Širší pojem Blízkého východu se vztahuje i na země Zálivu. V posledních letech někteří publicisté nebo politologové, kteří čerpají především z angličtiny, využívají místo termínu Blízký východ název Střední východ. Tady však dochází k posunu významů, protože za Střední východ se už považuje Írán, Pákistán a Afghánistán – země, které k arabskému světu nepatří. Společným rysem je společné většinové náboženství – islám. Termín Blízký východ, podobně jak Přední východ, se používal již ve starší orientalistice. A právě z pohledu známých německých, francouzských a českých orientalistů 18., 19. a 20. století vzpomenuté země představovaly země směrem na východ, tedy Orient, který ležel nejbližší, a proto označení Blízký je ze středoevropského pohledu celkem pádný.

OD REPUBLIKY PO SULTANÁT

Arabové byli nejdříve kočovnými kmeny. V jejich čele stál šejk, tedy kmenový stařešina. Pak je Muhammad, muslimy považovaný za proroka Božího, zčásti sjednotil a vytvořil z nich náboženskou obec. Později přišel kalifát s kalifem jako nejvyšší světskou a zároveň náboženskou autoritou. Kalifáty přetrvaly od 7. století až skoro do novověku. Pohltila je turecká Osmanská říše, ale průběžně se obyvatelstvo jednotlivých regionů a regionálních celků vyprofilovalo se zisknou pomocí Britů nebo Francouzů do jednotlivých národních celků. Semena budoucích států byla zasetá... Hranice vyznačili Britové pravítky a začalo formování samostatných arabských států s různými státními zřízeními.

Kdo za nimi stojí?

Pokud navštívíte některá města arabských zemí, budete mít pocit, že vás stroj času přenesl do středověku. Takový dojem vzniká například v marockém městě Fez, v jeho staré části Fás al-Bálí a židovské čtvrti Melláh. Procházíte uličkami a máte pocit, že se zastavil čas. Krejčí a výrobci mozaik, kterými je „vyzdobené“ snad celé Maroko, pracují v otevřených výkladech svých dílen. V kavárnách se podává marocký čaj šáj maghribí, tedy výluh zeleného čaje a čerstvé máty. V uzounkých uličkách uhýbáte nosičům a obchodníkům lemujícím své obchůdky. Atmosféra jako v historickém filmu, jenže vy jste skutečným aktérem dění jako před několika staletími. Přitažlivá starodávnost starých měst Fez, Marrákuš, Miknás se snoubí s moderním hlavním městem Ribát s legendární Casablancou. I takto dnes vypadá moderní arabské království. I ono se mění. Přetváří se podle toho, kdo v něm vládne, co se děje v duších Maročanů a také kolem. Dnes je u moci mladý král Muhammad VI. Nastoupil na trůn po

svém otci Hasanovi II., který Maroku vládl 38 let. Maročané považují Hasana II. za despotu, kterému učarovala moc. Jeho syn, současný král, posouvá království k demokratičtějším metám. Zrychlil krok po prvních demonstracích, počínaje 20. únorem 2011, jejichž výsledkem bylo několik mrtvých, což se oficiálně dementovalo. A hlavně po založení nového hnutí – Hnutí 20. února. Referendem schválené změny jsou kosmetické, což vytváří předpoklad, že dojde k dalším společensko-politickým změnám. Navzdory nespokojenosti opozice Muhammad VI., oproti svému otci, uskutečnil v posledních letech mnoho důležitých změn. Poprvé v marocké historii je součástí veřejného života královské rodiny jeho manželka Salma, moderní Maročanka, absolventka informatiky. Mladý král úzce spolupracuje s EU a hlavně se státy, se kterými je jeho země svázána nejvíce – s Francií a Španělskem. Globalizace a touha po lepší ekonomické úrovni pronikly i do nejzápadnější části Maghribu...

Dalším novodobým královstvím je Jordánsko. Charismatický král Husajn si vzal americkou občanku, která přijala arabské jméno Núr. Královna Núr byla velice aktivní ve vzdělávací a charitativní oblasti, ale hlavně v boji žen za jejich práva. Právě ona se zasazovala o zrušení krvavé pomsty v jordánském zákonodárství, což se bohužel do dnešní doby nepodařilo. Král Husajn byl mezi arabskými vůdci považován za uznávaného vyjednavče. Po jeho smrti nastoupil na trůn jeho syn král Abdalláh II. Významnou roli ve společenském rozvoji Jordánského hášimovského království sehrává králova přitažlivá manželka, královna Ranjá. Původem Palestinka, narozená v Kuvajtu, vystudovala business administration. Zasazuje se o práva žen a vzdělávání mládeže hlavně v oblasti informačních technologií. Za poslední léta se zvýšila úroveň gramotnosti a na tom má nemalý podíl právě ona. Uvědomuje si, že vzděláním dětí – dívek i chlapců – roste síla společnosti, říká, že vzdělání rovná se příležitost. Nevyhýbá se ani politickým aktivitám a vystupuje na známých mezinárodních fórech. Některé americké žebříčky ji dokonce řadí mezi nejhezčí ženy světa. Avšak ani ona se nevyhnula problémům při požadavcích protestujících Jordánců, které zasáhly i toto blízkovýchodní království.

K arabským zemím, kde je i na veřejnosti vidět manželky mužských VIP, se řadí i Syráská arabská republika. Manželkou syráského prezidenta Baššára al-Asada je Asma, dcera syráského kardiologa usazeného v Londýně. Asma se tam narodila a vystudovala informační technologie a francouzskou literaturu. V Londýně a později v New Yorku pracovala ve finančních a obchodních institucích. Asma je moderní, samostatná žena. Vždy noblesně elegantní a zároveň příjemná a povídavá, tak si ji pamatuji ze setkání v rámci oficiální návštěvy slovenského prezidenta v Sýrii. Hodnocením časopisu Elle předčila první dámy světových velmocí a za svůj vzhled si vysloužila označení nejstylovější dámy na světě, pohybující se v politických kruzích. Jako první dáma až do událostí revolučního roku 2011 provázela svého muže na oficiálních zahraničních návštěvách po celém světě. I její hlavní náplní je podpora vzdělávání a pomoc dětským domovům. Od doby, kdy ji Baššár al-Asad představil veřejnosti, se na ni obracejí ženy v nouzi. Není vůbec běžné, aby byla žena hlavy státu v Sýrii veřejnou osobou a řešila věci lidu. Naposled jí byla královna Zenobie, žijící ve 3. století.

Nezáleží na tom, zda je země královstvím, nebo zda má jiné státní zřízení, záleží na vzdělanosti obyvatelstva a ve velké míře na jejich vůdcích, jakým směrem se bude ubírat. Je proto více než zřejmé, že i díky mladým a moderním prvním dámám Jordánska, Maroka a Sýrie se sice pomalu, ale ve srovnání s ostatními arabskými zeměmi rozhodně rychleji mění vzdělanost a informovanost společnosti. I to je určitě důvodem, proč se tyto země řadí mezi nejprogresivnější arabské země.

Samozřejmě, že do tohoto seznamu pokrokových arabských zemí se řadí i Egypt, Tunisko a Libanon. Pokrokových, protože právě v Tunisku 17. 12. 2010 přeskočila jiskra a přes Egypt zachvátila arabský svět. V podstatě však celý svět. Oproti jiným arabským zemím se před revolucí právě zde dostávalo relativně nejvíce pozornosti ženám a jejich účasti na veřejném životě. I když oproti jiným zemím světa byl poměr ženské pracovní síly na trhu práce o dost menší, v souvislosti s Egyptem mluvíme o 25 % a Tuniskem

o 36 %, z arabského hlediska se jedná o nejvyšší čísla. Participace žen v pracovním procesu je právě v arabských zemích nejnižší na světě. K jejímu zvýšení přispěla bývalá první dáma Egypta Suzanne Mubárová. Ta, jakož i manželka bývalého prezidenta Libanonu Andrée Lahúd, se aktivně zúčastňovala společenského života, sponzorovala charitativní akce, navíc řešila otázky populace či negramotnosti dokonce i na světových fórech. Až po propuknutí tuniské jasmínové revoluce celý svět poznal Lajlu Tarábulusí, manželku bývalého tuniského prezidenta. Její dobročinné skutky, jakož i snahu zajistit práci postiženým, důraz na léčení rakoviny či aktivity na postu předsedkyně Arabské ženské organizace úplně zastínila krádež 1,5 tuny zlata z tuniských zlatých rezerv při útěku do exilu v Saúdské Arábii a předtím bezbřehý a drzý život v luxusu, kdy část země stále žila v bídě a chudobě. I když do jisté míry platí pověstné *cherchez la femme*, uvedené první dámy – ať už byly jakékoli – se určitě podepsaly pod společenský pokrok ve vlastní zemi, i když se to dnes Egyptům a Tunisům těžce poslouchá.

Z tabu na veřejnost

Změna v posledních deseti letech nastává ve Spojených arabských emirátech. Šajch Muhammad bin Rášid Ál Maktúm, v současné době premiér a viceprezident Spojených arabských emirátů, titulovaný jako korunní princ a vládce Dubaje a zároveň otec 21 dětí, je ženatý podruhé. Jeho manželkou je dcera bývalého jordánského krále Husajna princezna Hajá. Nikoli princezna z pohádky, ale úplně normální žena. Vzdělaná a emancipovaná. Na rozdíl od Muhammadovy první manželky se se svým charismatickým a jednoznačně nejvlivnějším emirátským princem objevuje ve zprávách, novinách i na veřejných akcích, hlavně na oblíbených jezdeckých soutěžích. Dokonce o ní natočili film, ve kterém mluví o sobě a lásce ke koním, na kterých jezdí od dětství. Tohle ještě v emirátské společnosti nebylo! Musela tam proniknout cizinka, i když z arabského „blízka“, aby emirátská společnost začala zpřístupňovat veřejný prostor i ženám vládců!

V posledních letech se dostává do popředí i Katar, kde se poměrně nedávno změnil název země z království na stát. Katar patří k nejbohatším zásobárnám zemního plynu a do povědomí se dostal díky satelitnímu televiznímu kanálu al-Džazíra, který se považuje za z nejprestižnější arabský televizní kanál. Za kontroverzní jej označují proto, že zveřejňuje – mimo jiné – prohlášení, zprávy, videa a nahrávky nejhledanějších teroristů a fundamentalistických skupin, které tímto způsobem sdělí světu svoje špatné úmysly. I když dále než za hranice arabského světa se nejnovější změny v Kataru nedostávají, za zmínku stojí udělení volebního práva katarským ženám a vyhlášení ústavy. Nemalou roli v uvolňování společenské strnulosti konzervativního státu má právě manželka katarského emíra, energická šajcha Múza.

Účast prvních dam na oficiálních zahraničních návštěvách a doprovázení manželů na veřejnosti podtrhuje fakt, že manželka plnohodnotně patří k reprezentaci země. Tyto ženy jsou sebevědomé a vzdělané. Nebojí se ukázat svoji identitu, kterou, jak jsem zažila, mnohé ženy tohoto regionu ukrývají pod svůj závoj. Působí na svého manžela a on si ji doma neschovává tak, jak tomu bylo doposud, respektive jak je zvykem v jiných arabských zemích. Tam se pomalu ani neví, kdo je manželkou vůdce země. Tuto věc zdůrazňuji proto, že žena na veřejnosti a vedle nejsilnějšího muže v arabském společenském životě je novum, jedná se o záležitost posledních dvanácti let. Výjimkou byl charismatický tuniský prezident Habíb Burgiba, který vybudoval z Tuniska moderní zemi a na veřejnosti se nechal vidět se svou manželkou Mathilde Lorrain, a vzpomenuť král Husajn s královnou Núr. Manželka či manželky, respektive jiné ženy arabských vůdců, byly donedávna a v některých případech dosud jsou přísným tabu. Jednoznačně dobrý signál, vývoj postupuje!

Emiráty, sultanát a džamáhírija

Uvedla jsem, že vůdcem Katarského státu je emír. Země Zálivu byly v minulosti emiráty, tedy knížectvími (emír, v arabštině amír, znamení „princ, kníže“, imára, mn. č. imárát – „knížectví“, proto Emiráty). I když Katar, Bahrajn a Kuvajt dnes mají v názvu stát,

jejich vůdci se titulují jako emírové. Spojené arabské emiráty mají označení knížectví přímo v názvu, protože se jedná o federaci sedmi emirátů. Každý emirát má kromě federálních orgánů svoji vlastní vládu, svého vládce, ministerstva, zákony a nařízení. Jenom málopočetná armáda je federální. Příslušník patřící do emírový rodiny nebo princ z dalších rodů se tituluje jako šajch.

Dalším královstvím je nejsegregovanější země na světě – Království Saúdské Arábie. Vládcem je tady král s titulem „ochránce dvou svatyní“, totiž Mekky a al-Madíny. Současný král Abdalláh se označuje jako prozápadní. Z toho mála, co proniklo o jeho politice do zbytku světa a vzbudilo pozornost, byla mimořádná událost, když v prosinci 2007 pod vlivem světové kritiky udělil milost ženě, která byla znásilněna, a proto odsouzena na 6 měsíců vězení a 200 úderů bičem.

Pozoruhodným zjevem mezi arabskými vůdci současnosti je ománský sultán Kábús. Svrhl svého otce z trůnu a od té doby se středověký Omán začal otevírat světu. Dnes je Ománský sultán mimořádně přitažlivou zemí pro milovníky cestování. Sultán je u domácího obyvatelstva kultovní osobou. Do svého soukromí nedá nahlédnout, a proto jeho osoba vzbuzuje zájem. O něm je známe jen to, že je rozvedený. Nemá žádné mužské potomky, a proto o budoucím možném následovníku existují jen hypotézy. Sultán je vášnivým propagátorem hudby a i na oficiální návštěvy cestuje se svým 120členným orchestrem složeným z mladých ománských hudebníků.

Zajímavým bývalým vůdcem, který okusil post šéfa parlamentu, jakož i tvrdou pryčnu vězení, je Hasan at-Turábí. Je ideologickým a náboženským vůdcem Súdánu a strůjcem islámského režimu Súdánské republiky. Bývalý leader Národního islámského frontu se dlouho těšil politické podpoře a své politické působení završil jako šéf parlamentu. Momentálně je ve vazbě. Je velice neoblíben, protože podle slova Súdánců jenom rozpoutává hádky, podporuje spekulace a je nepřejímavý. Pro jeho špatný charakter a stejně špatné úmysly se ho dokonce obává i současný prezident Umar Hasan al-Bašír a dokonce i významná